

Hər bir qaranolıq gecənin işqli bir səhəri olur. Azərbaycan xalqının tarixində bu qaranolıq gecə 1918-ci ilin Mart soyqırımı, bu işqli səhər isə həmin ilin 28 mayıdır. 28 may müstəqilliyimizin tarixində ən şərəfli zirvədir. Bu bir mənəni belədir. Riyaziyyatçılar buna aksioma deyirlər". Bu sözləri SiA-ya açıqlamasında Milli Məclisin deputati Anar İsgəndərov deyib.

O bildirib ki, hər xalqa müstəqillik nəsib olmur: "Sayı bizlərdən on dəfələrlə çox olan xalqlar var, ancaq onların çoxunun müstəqilliyi yoxdur. Xoşbəxtik ki, dünyanın 200-ə qədər müstəqil dövlətləri sırasında biz de varıq. Dünyanın bir çox xalqlarının tarixində zirvələr mövcuddur. Anado-

lu türkleri üçün 29 oktyabr, fransızlar üçün Bastiliyanın alınması, almanlar üçün XIX əsrin ikinci yarısında vahid dövlət halında birləşmə, amerikanlar üçün 4 iyul ən böyük tarixi hadisədir. Allah-Təala belə bir xoşbəxt günü bizim xalqımıza da nəsib etmişdir. Bu xoşbəxt tarixin başlanğıcı 1918-ci il mayın 28-dir. Vaxtılı K.Marks yazdı ki, qədim Yunanistan olmasayıd, qədim Roma olmazdı, qədim Roma olmasayıd, müasir Avropa olmazdı. M.Ə.Rəsulzadə isə yazdı: "I cahan savaşı olmasayıd, fevral burjua inqilabı olmasayıd, fevral burjua inqilabı olmasayıd, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti olmazdı". 23 ay fəaliyyət göstərən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti zaman məhdudluğuna baxmayaraq, aşağıdakılara həyata keçirməyə müvəffəq oldu:

* 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Milli Şurası Tiflisde Həsən bəy Ağayevin sedrliyi ilə ilk iclasını keçirdi ve 6 maddədən ibarət "İstiqlal be-yannaməsi"ni qəbul etdi. Beləliklə, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaradı.

* Coğrafi məfhum olan Azərbaycan ifadəsinini siyasi məfhuma çevirdi. Bu vaxta qədər müxtəlif adlar altında təsbit olunan bu ərazi Azərbaycan, dövlət isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti adlanmağa başladı.

* Bakı şəhəri öz tarixində ilk dəfə olaraq bütün Azərbaycanın paytaxtına çevrildi.

* 1918-ci il iyunun 4-də Osmanlı dövləti ilə Batum müqaviləsi imzalandı.

* 1918-ci il iyunun 21-də Azərbaycanın ilk dövlət rəmzlərini qəbul etdi.

* İyunun 21-də qırımızı parça üzərində ağ ay para və ağ səkkizgusəli ulduz təsvir olunan bayraq (Osmanlı bayrağına oxşar) qəbul edildi; a) Noyabrın 9-da hazırlı üçəngli bayraqımız və Səkkizgusəli ulduz qəbul edildi;

* 1918-ci il iyunun 26-da Azərbaycan Milli Ordusunun yaradılması haqqında qərar qəbul etdi.

* 1918-ci il iyunun 27-de Azərbaycan (Türk) dilinin dövlət dili elan olunması haqqında qərar qəbul etdi.

* 1918-ci il iyunun 27-dən - iyulun 1-dək Qaramərəm yaxınlığında Qafqaz İslam Ordusu Korqanovun rəhbərlik etdiyi Bakı Soeti qüvvələrini darmadağın etdi.

* 1918-ci il iyunun 15-də erməni-daşnak qüvvələri tərəfindən türk-müsəlman əhalisine qarşı həyata keçirilen soyqırımları təhqiq etmək və tarixi həqiqətləri dünyaya çatdırmaq üçün Fövqələrə Təhqiqat Komissiyası yaradıldı.

* 1918-ci il iyunun 20-də Qafqaz İslam Orduyu Şamaxını Bakı soveti qüvvələrindən azad etdi.

* 1918-ci il iyunun 30-da Yelizavetpol şəhəri Gəncə, Qaryagın Cəbrayıll adlandırdı.

* 1918-ci il iyunun 31-de Şaumyan başda olmaqla Bakı Soveti qüvvələri istəfa verdi.

* 1918-ci il sentyabrın 15-də Nuru paşanın rəhbərlik etdiyi Qafqaz İslam Ordusu Bakı şəhərinin Sentoqaspi qüvvələrindən azad etdi.

* 1918-ci il sentyabrın 17-də Fətəli xan Xoyskinin rəhbərlik etdiyi Milli hökumət Bakı şəhərinə daxil oldu. Bakı Azərbaycanın paytaxtına çevrildi.

* 1918-ci il noyabrın 1-də Hərbi Nazirlik yaradıldı.

* 1918-ci il noyabrında Azərbaycan Məhkəmə Palatası təşkil edildi.

* 1918-ci il dekabrın 7-də Azərbaycan Parlamenti təsis edildi.

* Azərbaycan Parlamentində türk-müsəlman əhalisine - 80, ermenilər 21, ruslara 10, almanlara 1, yəhudilər 1, gürcülər 1, polyaklara 1 yer

"28 may müstəqilliyimizin tarixində ən şərəfli zirvədir"

ayrıldı. Parlamentin demokratik tərkibi hətta bugünkü Avropa Şurasını da təəccübəldirir.

o Parlament 17 ay ərzində 145 iclas keçirmiş, müzakirəsinə 270-dən çox qanun lahiyəsi çıxarılmış, onlardan 230-u qəbul olunmuşdur.

* Parlamentdə 11 fraksiya ve 11 komissiya fəaliyyət göstərirdi.

* Azərbaycanda hakimiyət bəlgüsü aparıldı: 1.Qanunverici, 2.Icraedici 3.Məhkəmə hakimiyyəti.

* 1918-ci ilin dekabrında Azərbaycan parlamenti Bakı şəhərinin azad edilməsində şəhid olmuş türk və Azərbaycan əsgərlərinin şərəfinə Bakının ən hündür yerində abidənin ucaldılması haqqında qərar qəbul etdi.

* 1918-ci ilin dekabrında milli valyuta olan Bakı bonu tədavüle buraxıldı.

* 1918-ci il dekabrın 28-də parlamentdə Ə.Topçubaşovun başçılığı ilə Paris Sülh Konfransına xüsusi nümayəndə heyətinin göndərilməsi haqqında qərar qəbul edildi.

* 1918-ci ilin dekabrın 28-də general Tomson Fətəli xan Xoyskinin başçılıq etdiyi hökuməti tənqidini bəyan etdi.

* 1919-ci ilin yanvarında Qarabağda erməni separatçılarının qanunsuz hərəkətlərinə son qoymaq üçün Qarabağ general-qubernatorluğu yaradıldı. Fevralda Xosrov bəy Sultanov qubernator təyin olundu.

* 1919-ci ilin fevralında ermənilər təfəffində Naxçıvana edilən hücumların qarşısını almaq üçün Naxçıvan general-qubernatorluğu yaradıldı.

* 1919-ci ilin 3-de Azərbaycan Telegraf Agentliyi yaradıldı.

* 1919-ci ilin 21-de Əlibəzər İslahat komissiyası yaradıldı. Məqsəd latın əlifbasına keçməkdən ibarət idi.

* 1919-ci ilin martından Novruz bayramı dövlət səviyyəsində qeyd olundu.

* 1919 ve 1920-ci illərdə 31 mart dövlət səviyyəsində milli matəm günü kimi qeyd olundu.

* 1919-ci ilin martında "Əksinqiləblə mübarizə təşkilatı" adı altında Milli təhlükəsizlik xidməti yaradıldı.

* 1919-ci ilin 11-de Dövlət Müdafiə Komitəsi yaradıldı.

* 1919-ci ilin 15-de Denikin təhlükəsizne qarşı Gürcüstanla hərbi pakt imzalandı.

* 1919-ci ilin 28-də Böyük Britaniya hökuməti ingilis ordusunun Qafqazdan çıxarılaçaq haqqında Paris sülh konfransına rəsmi məlumat verdi.

* 1919-ci ilin 21-de parlament Azərbaycan Respublikasının Müəssisələr Məclisinə seçkilər haqqında əsasnaməni təsdiq etdi. Əsasnaməyə görə seçkilərdə qadın və kişi bərabərliyi təsbit olundu.

* 1919-ci il avqustun 11-de Parlament Azərbaycan vətəndaşlığı haqqında qanun qəbul etdi. Yəni, rəngindən, irqindən, cinsindən asılı olmayaq Azərbaycan ərazisində yaşayan bütün milletlərin nümayəndələri qanun qarşısında bərabər olundu.

* 1919-ci il avqustun 24-də Naxçıvanda ABŞ general-qubernatorluğunun yaradılması barədə

qavalıya riayət etmedi.

* 1920-ci il martın 20-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti İran tərəfindən de-fakt o de-yure tanındı.

* 1920-ci il martın 20-də İranla bağlanmış müqaviləyə əsasən Tehranda səfirlilik, Təbrizdə baş konsulluq, Rəştədə konsulluq, Ərdəbilde, Məşhəddə vitse-konsulluq, Xoy və Əherdə kon-sul agentlikləri yaradıldı.

* 1920-ci il martın 20-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ordusunun sayı 40 minə çatırdı. Bunun 30 mini piyada, 10 mini isə suvari idi.

* Bakı-Culfa dəmir yolu inşa edilərək istifadəyə verildi.

* Kür çayı üzərində köprü salındı.

1920-ci il aprelin 27-də Azərbaycan parlamentinin sonunu - 145-ci iclas axşam saat 20.45-də başladı və 23.25-dek davam etdi.

1920-ci il aprelin 27-də Parlament səs çoxluğu ilə 7 şərtlə hakimiyətin kommunistlərə verilmesi haqqında qərar qəbul etdi.

1920-ci ilin aprel işğalı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə aşağıdakılari həyata keçirməyə imkan vermedi:

* Bakı neftini dünya bazarına tam gücü ilə çıxara bilmədi. 1994-cü ilde Heydər Əliyevin bəlavasitə rəhbərliyi altında "Əsrin müqaviləsi" imzalandı. Bakı nefti dünya bazarına Bakı-Ceyhan Beynelxalq neft kəməri vasitəsilə çıxarıldı.

* Azərbaycanda ali hərbi məktəb aça bilmədi. Müstəqilliyimizin yeniden bərpasından sonra çoxlu sayıda ali hərbi məktəblər açıldı.

* Azərbaycan Konstitusiyasını qəbul edə bilmədi. 1995-ci ilin noyabrında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qəbul edildi.

* Parlament seçkilərini keçirə bilmədi. 1995-ci ilin noyabrında parlament seçkiləri keçirildi.

* Ərəb əlifbasından Latin qrafikələr əlifbaya keçidi təmin edə bilmədi. Müstəqilliyin yenidən bərpası dövründə latin qrafikələr əlifbaya keçildi.

* Aqrar məsələni, yəni torpaq məsələsini həll edə bilmədi. 1996-ci ilde aqrar məsələ həll olundu.

* Qafqaz İslam Ordusunun şərəfinə abidə qoyma bilmədi. 2000-ci ilde Şəhidlər xiyabanında bu əzəmetli abidənin açılışı oldu.

* Ermənistən və sovet Rusiyasının günahı üzündən həmin dövlətlərə qonşuluq münasibətlərinə qura bilmədi. Bu gün de Ermənistən təcavüzkar siyaseti nəticəsində onunla qonşuluq münasibətlərinə qurmaq mümkün olmamışdır. Hazırda Rusiya Federasiyası ilə bütün istiqamətlərdə səmimi münasibətlər, o cümlədən müttəfiqlik münasibətlərimiz mövcuddur.

XX əsrde xalqımız üç Respublika yaşadı. Birinci Respublikanın ömrü qısa, amma ərazilə böyük idi. Birincini Azərbaycanın milli-demokratik ziyanları qurdular, xalq da onları müdafiə etdi. İkinci Respublikanın ömrü birinci əsərbətən uzun oldu, amma xeyli əraziləmizi əlimizdən aldılar. İkinci Respublikin birinci Respublika dövründə qazanılanların üzərində xətt çəkdi".

"İkinci Respublika kənar mədaxile nəticəsinə də quruldu. Bu Respublika müstəqil yox, müttəfiq adlandı. Üçüncü Respublika 1991-ci ilde quruldu. Üçüncü Respublika özünü birinci Respublikanın siyasi varisi elan etdi. Bu Respublika xalqın tələbi və iradəsinin nəticəsi kimi yarandı. 30 ilə ya-xındır ki, bu Respublika yaşayır, yaradır və dün-yanın en nüfuzlu təşkilatlarının üzvüdür. Azərbaycan Respublikası Birinci Respublikanın qaldırıldığı üç rəngli bayrağını Azərbaycanın suveren əraziləsində həmişəlik dalğalanması üçün bütün istiqamətlərdə mübarizəsinə davam etdirir. 2016-ci ilin Aprel döyüsləri bütün dünyaya sübüt etdi ki, Azərbaycanın öz tarixi torpaqlarını azad etmek üçün güclü ordu, ən müasir silahları, qəhrəman dövlət başçısı başda olmaqla xalqla hakimiyətin sarsılmaz birlili mövcuddur. Aprel döyüsləri göstərdi ki, düşmən ordu haqqında yazılanlar uydu-madan başqa bir şey deyildir. Vətənini sevən, onun üçün canını verməyə hazır Azərbaycan əsgəri, iller id ki, Ali Baş Komandanın əmrini hes-ratlı gözləyirdi. Ali Baş Komandan siyasi qəbul etdi, 17 il id ki, Vətəni qorumaq üçün yetişdirildi. ƏSGƏRİ 44 gün ərzində düşməni darmadağın etdi. Düşmənin havadarlarının etiraz və təzyiqləri heç bir nəticə vermedi. Vətən torpağı üçün ölüm-dirim mühəribəsinə girən Azərbaycan əsgərini heç bir güc saxlaya bilmədi və saxlaya bilmədi. Düşmən dənisiqsiz kapitulyasiya aktını imzaladı. İllərlə düşmən işğal altında qalan torpaqlarımız azad olundu. Cümhuriyyətin emanəti üçrəngli bayrağımız hazırda Azərbaycanın bütün bölgələrində şərəfle dalğalanır. Əvvəlki illərdə fərqli olaraq 2021-ci ildən "Müstəqillik günü" nü qalib ölkənin vətəndaşları kimi qeyd edirik. Bundan böyük xoşbəxtlik nə ola bilər?" - deyə o, elə-və edib.

Söylü Ağazadə